

УДК 378.147.091.3:[37.091.12-051:57]:005.336.2

Пташенчук О.О.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Обґрунтовано доцільність і перспективи впровадження компетентнісного підходу в процес професійної підготовки майбутніх учителів біології з метою подолання розбіжностей між освітою, вимогами роботодавців і реаліями сучасного життя. Порівняно компетентнісний і традиційний підходи до організації та реалізації освітнього процесу у вітчизняних закладах вищої освіти. Висвітлено особливості використання компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів біології. Описано шляхи, особливості змісту, методів і форм навчання, що сприяють набуттю майбутніми учителями біології предметних і соціальних компетентностей.

Ключові слова: компетентнісний підхід, традиційний підхід, компетентність, майбутні вчителі біології, професійна підготовка, заклади вищої педагогічної освіти.

Постановка проблеми. Протягом останніх років однією з найбільш актуальних та обговорюваних проблем на теренах вітчизняної освіти є впровадження компетентнісного підходу. В наш час практично жоден нормативний документ і виступ не обходяться без використання термінів "компетентність" або "компетентнісний".

У 2017-2018 н. р. почалася практична реалізація компетентнісного підходу в закладах загальної середньої освіти. Так, на сьогодні 100 українських шкіл пілкують новий Державний стандарт початкової загальної освіти, для учнів 5-11 класів було оновлено навчальні програми з усіх предметів із урахуванням компетентнісного потенціалу дисциплін.

Одночасно з цим в закладах вищої освіти реалізація компетентнісного підходу до сих пір знаходиться на етапі обговорення проектів стандартів вищої освіти. На нашу думку, таке зволікання особливо відчутне для закладів вищої педагогічної освіти – адже новій українській школі вже сьогодні потрібні нові вчителі.

Тому висвітлення основних положень і шляхів реалізації компетентнісного підходу під час професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема біології, є актуальною потребою часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На вітчизняних освітніх теренах питання компетентнісного підходу як інструмента реформування вищої професійної освіти стало особливо актуальним після підтримання Україною положень Берлінського Комюніке (2003), входження до Болонського процесу (2005) та приєднання до Лісабонської угоди (2007). Саме після прийняття цих важливих рішень почалася повноцінна євроінтеграція вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір, одним із положень якого є реалізація компетентнісного підходу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що питання застосування компетентнісного підходу до освітнього процесу було темою ґрунтовних досліджень таких учених: В. Болотова, А. Вербицького, Е. Зеєра, І. Зімньої, О. Овчарук, О. Пометун, Д. Равена, А. Хуторського та інших.

Дослідженням різних аспектів проблеми реалізації компетентнісного підходу в системі вищої педагогічної освіти займалися І. Андріати, О. Бабенко, Л. Банашко, Н. Бібік, Л. Бондаренко, Л. Бурчак, В. Введенський, Ф. Галіулліна, В. Єлагіна, І. Когут, О. Мерзон, Н. Прядко, Ю. Риндіна, О. Семенов, В. Сотник, Н. Сотникова, А. Степанюк, С. Стрижак, Т. Хасія, Л. Хоружа, Н. Чайченко, В. Юнчик та інші.

Роль компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх учителів біології є предметом наукових пошуків С. Бахаревої, Т. Бондаренко, С. Генкал, С. Горової, Л. Горшкової, Н. Грицай, С. Іванової, Т. Іванової, Л. Коваль, В. Константінова, Я. Логвінової, Н. Новикової, В. Оніпко, Л. Сухорукової, Ю. Шапрана та інших.

У площині нашого дослідження цікавими є дослідження Н. Бібік, О. Семенової та Т. Ширмової, в яких порівнюється традиційний і компетентнісний підходи до системи освіти.

Незважаючи на таку велику кількість досліджень, аналіз науково-методичної літератури та публікацій останніх років засвідчив незначну кількість робіт, що мають прикладну направленість. Зокрема недостатньо розкрито потенціал і переваги компетентнісного підходу (в порівнянні з традиційним) до професійної підготовки майбутніх учителів біології.

Мета статті – обґрунтувати доцільність і переваги компетентнісного підходу (в порівнянні з традиційним) до професійної підготовки майбутніх учителів біології.

Виклад основного матеріалу. Загалом термін "компетентність" уперше було впроваджено в США ще в 1959 році (у часи бурхливого індустріального розвитку) з метою характеристики індивіду-

альних рис особистості, які б забезпечували бездоганне виконання роботи та здійснення професійної діяльності. Поняття "компетентісна освіта" виникло в США в кінці 80-х – на початку 90-х років XX століття згідно з новими вимогами бізнесу по відношенню до випускників закладів вищої освіти через їх неспроможність і неграмотне застосування професійних знань й умінь під час конкретних виробничих ситуацій [6, с. 36].

Успішний американський досвід в 90-х роках перейняли та підтвердили розвинені країни Європи – впровадження компетентісного підходу, зокрема до професійної освіти, сприяло усуненню протиріч між традиційною системою освітніх послуг і соціальним замовленням, гарантувало підготовку конкурентоспроможних, ініціативних, творчих і самостійних спеціалістів, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні соціальних, виробничих та економічних завдань. Ефективність даного підходу спонукала такі міжнародні організації, як ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів узагальнити доробок освітян усього світу відносно даного питання та продовжити наукові пошуки.

Так, Європейські країни в кінці XX та на початку XXI ст., що поставили за мету підвищення якості вищої професійної освіти, здійснили ряд заходів і затвердили низку таких угод і нормативних актів: Університетська Хартія (1988), Доповідь Міжнародної комісії з освіти для XXI сторіччя UNESCO (1996), Бернський симпозіум Ради Європи (1996), Болонська Декларація (1999), TUNING Project (2001-2003), Берлінське Комюніке (2003), Декларація Бергенської конференції (2005), Лісабонська угода (2007) та інші. Результатом цих документів стала суттєва модифікація змісту, структури, оціночних процедур і результативно-цільової основи вищої професійної освіти Європи.

Модернізацію вищої освіти в нашій країні, метою якої була реалізація цілого ряду інновацій, притаманних європейському освітньому простору, було розпочато після приєднання України до Болонського процесу (2005), згідно з положеннями Берлінського Комюніке (2003) та Лісабонської угоди (2007).

Однією з основних засад, що передбачені Болонською декларацією, є упровадження компетентісного підходу – тобто задекларована необхідність набуття студентами не тільки знань, умінь і навичок, але й цілої системи компетентностей, в якій традиційні знання-вміння-навички (ЗУН) також є невід'ємним компонентом.

Серед тенденцій і причин, що спонукали до пошуку нових підходів до вітчизняної системи освіти можна назвати такі:

- зниження інтересу та мотивації учнів до навчання в умовах традиційної системи освіти;
- обвинувачення традиційної системи в надлишковості, несистематизованості та дублюванні знань, відсутності їх практичної та професійної спрямованості;
- загальне зниження якості (ефективності) вітчизняної освіти, що підтверджується низькою конкурентоспроможністю більшості наших випускників на світовому ринку праці;
- суттєва зміна інфраструктури ринку праці;
- зміна підходу до визначення обов'язкових спроможностей сучасних фахівців.

У нових соціально-економічних та інформаційно-технологічних умовах стало очевидним, що традиційна (знаннява, когнітивна, кваліфікаційна) система освіти стала неефективною щодо підготовки творчих, наділених критичним і гнучким мисленням, практикоорієнтованих, умотивованих, а отже конкурентоспроможних і мобільних спеціалістів. Тому було прийнято рішення додержуватися досвіду розвинутих країн і переорієнтувати українську систему освіти на компетентісну парадигму. Першим кроком у цьому напрямі була розробка засад компетентісного підходу стосовно загальної середньої освіти в Україні, що почалася на межі 1990-2000-х рр.

Робоча група вітчизняних науковців і практиків на чолі з О. Савченко почала цілеспрямовану розробку теоретичних і прикладних питань запровадження компетентісного підходу в освіту України [4, с. 408]. Це, в свою чергу, актуалізувало виконання великої кількості дисертаційних досліджень у сфері середньої, вищої та професійної освіти, активізувало впровадження результатів наукових пошуків у освітню практику.

Перше визначення компетентісного підходу щодо освіти у вітчизняних державних законодавчих актах зустрічаємо в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, що було прийнято постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. за № 1392. Даний документ визначає компетентісний підхід як "спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності". Він "ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти" [3].

Початок реалізації даного підходу був зроблений в закладах середньої освіти в 2017-2018 н.р., коли в 100 пілотних школах України було відкрито двері для першокласників, які тепер навчаються в "новій українській школі". Цього ж навчального року окремі положення компетентісного підходу були враховані при укладанні навчальних програм дисциплін, спецкурсів для учнів закладів загальної

середньої освіти, курсів підвищення кваліфікації вчителів, керівників шкіл та інших категорій педагогічних працівників.

Погоджуємося з Н. Бібік, що "з відносно локальної педагогічної теорії вона (авт. – компетентнісна освіта) перетворюється на суспільно значуще явище, яке стало основним у формуванні освітньої політики в державі, змісту освіти, вивченні її результатів" [1, с. 49].

Разом із тим, слід визнати, що на вітчизняних освітніх теренах не розв'язано низку проблем і суперечностей у реалізації компетентнісного підходу. До цього часу серед освітян немає повної узгодженості щодо розуміння його базових термінів. Це "вносить деструктивний елемент у підготовку регулятивної бази, створює проблеми в узгодженні цілей освіти й виборі засобів їх досягнення" [1, с. 52].

До теперішнього часу українські дослідники використовують дефініції "компетентність" і "компетенція" достатньо вільно: як синоніми, як похідні чи складові та інше. Проте ще в 2014 році Законом України "Про вищу освіту" було погоджено термінологічний апарат щодо компетентнісного підходу та задекларовано дефініцію "*компетентність*" як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Цим же законом вводиться термін "результати навчання", що несе змістовне навантаження, яким часто вітчизняні науковці наділяють дефініцію "компетенція" – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою в процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти [5].

Разом із тим, термін "компетенція" в Законах України "Про вищу освіту" (2014) та "Про освіту" (2017) згадується лише двічі та в значенні "коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи", що співпадає з визначенням даної дефініції у "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" (2005) [2, с. 560].

Проте визначення дефініції "компетенція" знаходимо в довідниковому виданні "Національний освітній глосарій: вища освіта" (2014), в якому даний термін визначено як "надані повноваження, коло її (його) службових й інших прав і обов'язків". Крім того, акцентовано, що поняття компетенції / компетенцій слід відрізнити від компетентності / компетентностей як набутих реалізаційних здатностей особи [7, с. 29].

Ще однією перешкодою щодо застосування компетентнісного підходу до системи професійної освіти є відсутність затверджених стандартів вищої освіти, зокрема для підготовки майбутніх учителів. І це в той час, коли почалося пілотування нових стандартів початкової освіти, коли в закладах загальної середньої освіти біологія викладається вже за оновленими навчальними програмами, що враховують певні засади компетентнісного підходу, коли з наступного року планується почати реалізацію профільного навчання. Безсумнівно, що "нова школа" вимагає "нових учителів", проте підходи (методи, форми, зміст та інше) до їх підготовки, принаймні юридично, залишаються старими. Разом із тим очевидно, що підготовка вчителів повинна носити випереджувальний характер.

Натомість компетентнісний підхід у вищій школі, зокрема до підготовки майбутніх учителів біології, не розроблений – на даний час існує лише проект стандартів вищої освіти (2017); не виявлена специфіка управління підготовкою педагогів у новій освітній ситуації; не розроблені дидактичні моделі освіти вчителя в закладах вищої педагогічної освіти та системі післядипломної освіти; не визначена специфіка технологічної організації освітнього процесу щодо підготовки майбутнього вчителя.

У зв'язку з цим доцільність і шляхи реалізації компетентнісного підходу для значної частини викладачів залишаються не зовсім зрозумілими та на практиці вирішуються методом спроб і помилок.

У нашому дослідженні обґрунтовано переваги впровадження компетентнісного підходу та особливості його використання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів біології, розкрито деякі практичні аспекти в порівнянні з традиційним підходом.

Стало очевидним, що в сучасних реаліях неможливо майбутнього спеціаліста озброїти всіма необхідними знаннями та вміннями для подальшої успішної професійної діяльності протягом життя. Інформація та технології так швидко змінюються та оновлюються, що набуті за роки навчання знання не завжди є актуальними навіть для вчорашніх випускників.

Саме тому вважаємо, що головна мета вищої професійної освіти – не передати максимум так званих "багажних" ЗУНів, а сприяти набуттю студентами компетентностей: життєво- та професійно важливих знань, практичних навичок, способів мислення, особистісних якостей і цінностей. Університетська освіта має гарантувати майбутнім спеціалістам достатній науковий базис та оволодіння універсальним інструментом для пошуку шляхів розв'язання життєвих і професійних проблем – стандартних і нестандартних. У сучасних реаліях цінуються не самі знання, а вміння їх самостійно здобувати, швидко обробляти та компетентно використовувати. Тому формула результату навчання за умов компетентнісного підходу звучить так – "знаю, як", натомість традиційної "знаю, що".

Досить влучно компетентнісний підхід характеризує така народна мудрість: "Якщо людині дати одну рибину, вона буде сита один день, якщо дати дві риби, вона буде сита два дні. Якщо навчити людину ловити рибу, то вона буде ситою все життя".

Так наприклад, непросто навчити студентів за час короткої навчальної польової практики розпізнавати всіх птахів місцевої орнітофауни – непросто і непотрібно! Куди важливіше та далекоглядніше допомогти студентам розібратися в специфіці роботи з визначником птахів, оволодіти методами спостереження за цими природними об'єктами.

Як видно, компетентнісний підхід змінює характер взаємодії викладачів і студентів та взагалі підходи до організації всього освітнього процесу. За умов традиційного підходу вчителю (викладачу) відводяться керівна та контролювальна ролі, при цьому взаємовідносини між ним та учнями (студентами) визначаються як суб'єкт – об'єктні. Такий стиль співпраці передбачає активну роль вчителя, який є носієм і передавачем готових знань і чужого досвіду, при цьому завдання студентів – засвоювати та відтворювати їх. Це взірць класичного репродуктивного навчального процесу, який ще 40-50 років тому чудово працював, коли кількість фактичної інформації була відносно сталою та невеликою, а доступ до неї був обмеженим. За таких умов учитель був монополістом знань. Останніми десятиліттями ситуація кардинально змінилася – якщо до початку ХХ ст. об'єм знань подвоювався кожне століття, то зараз – кожні 2-3 роки. Сімдесят відсотків всієї доступної інформації з'явилося після появи мережі Internet – практично всю необхідну інформацію можна отримати, навіть не виходячи з дому. Саме тому учнівська молодь за рядом питань нерідко є більш обізнаною, ніж їх педагоги. Закономірно, що тепер функція вчителя як основного джерела знань суттєво нівельована.

Стає зрозумілим і те, що великий обсяг інформації – ще не є ознакою її високої якості. Тож тепер виникає інша проблема – треба навчитися нею оперувати: аналізувати, критично оцінювати, виділяти головне, передбачити наслідки та її практичне використання тощо. Крім того, сьогодні цінно не лише вміння оперувати готовою інформацією, але й створювати власні інтелектуальні продукти, а для освітян – це є особливо актуальним.

За таких умов оптимальними взаємовідносинами між викладачами та студентами стають суб'єкт-суб'єктні, а характер навчального процесу стає продуктивним. Саме це і передбачає компетентнісний підхід. Якщо раніше в студентів як об'єктів освітнього процесу ЗУНи формували викладачі, то тепер вони (студенти) як суб'єкти повинні їх набувати власне.

За таких умов значно зростає ступінь активності студентів і відсоток їх самостійної роботи – як під час аудиторних, так і позааудиторних форм навчання. Згідно з європейськими освітніми стандартами сучасні навчальні плани, за якими зокрема відбувається професійна підготовка майбутніх учителів біології, для самостійної роботи студентів передбачають не менше половини загальної кількості годин кредитів. Звісно, що така освітня ситуація є новою як для викладачів, так і студентів. Із одного боку, така велика кількість годин для самостійної роботи дає можливість для кожного студента вибудувати індивідуальну освітню траєкторію з врахуванням його схильностей, здібностей, бажань та інше. Проте, з іншого боку, не всі студенти готові до такої кількості самостійної роботи та в цілому до самоосвіти.

Викладачам (особливо з великим досвідом роботи в умовах традиційного підходу) також дещо незвична їх нова роль – організаційна та консультативна. В зв'язку з такою новою специфікою роботи з'явилося багато нових незвичних професій в освіті – коуч, тьютор, ментор, фасилітатор, едвайзер та інші. І розуміння нюансів всіх цих спеціальностей ще попереду.

На теперішньому етапі запровадження компетентнісного підходу надзвичайно важливо організувати самостійну роботу студентів і забезпечити визначений обсяг самостійної роботи якісним методичним супроводом навчальних дисциплін: нові або доопрацьовані вказівки до виконання лабораторних, практичних і самостійних робіт, до проходження навчальних польових і виробничих практик, електронні версії лекцій або матеріали для підготовки до них та інше. Такий підхід як умова сталості навчання передбачає можливість дистанційного навчання та прямий зв'язок із викладачем.

Як уже було зазначено, розпочата реалізація компетентнісного підходу в закладах загальної середньої освіти, вимагає негайного істотного перегляду підходів, методів, засобів і форм професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти. Вважається, що слід нагально "підготувати спеціалістів, які будуть спроможні працювати в умовах нової української, в тому числі й профільної, школи. Ресурси (матеріальні, кадрові, інфраструктурні) варто готувати заздалегідь, з випередженням у часі" [1, с. 48].

До відмінної риси компетентнісного підходу також відносимо новий принцип формування змісту навчання – "від результату", а не "від мети". Інакше, зміст освіти має забезпечувати не стільки добру кваліфікацію майбутнього вчителя, скільки його готовність працювати в умовах нової української школи. Слід зрозуміти, яких спроможностей очікує нова школа від учителя біології. З цієї метою необхідно детально проаналізувати нові навчальні плани з природознавства, біології, охорони здоров'я (2017) та інші, тобто визначити, яких компетентностей набуде випускник закладу загальної середньої освіти після опанування природничих дисциплін.

Так, наприклад, концепція "Нова українська школа" передбачає набуття випускниками *основних компетентностей у природничих науках і технологіях*. Зокрема, до них віднесені такі уміння: пояснювати явища в живій природі; самостійно чи в групі досліджувати живу природу, аналізувати й визначати проблеми довкілля; оцінювати значення біології для сталого розвитку та інші. Відповідно майбутні вчителі біології повинні самі оволодіти такими вміннями.

Крім того, зміст навчання майбутніх учителів має бути максимально особистісно-, життєво- та професійно спрямованим. Так, наприклад, при вивченні теми "Сучасний стан скотарства в Україні. Біологічні особливості великої рогатої худоби" (у курсі "Основи сільського господарства") буде доцільно розкрити корисні властивості молока та кисломолочних продуктів для організму людини, навчити студентів визначати якість цих продуктів і формувати культуру свідомого споживача. У свою чергу, студенти як майбутні вчителі зможуть використати набуті знання для формування біологічної і соціальної компетентностей учнів на уроках природознавства, біології та основ здоров'я.

Що стосується методів і форм організації освітнього процесу, то компетентнісний підхід, передусім, передбачає їх діяльнісне та практикоорієнтоване спрямування. Таким чином відбувається зміщення акцентів від знань до практичних умінь і ціннісних орієнтирів, особистісних якостей, впевненості та готовності до застосування набутих знань, умінь і навичок – тобто підпорядкування знання вмінню й практичній потребі [8, с. 308].

Безумовно, даний підхід не замінює традиційної системи "знання-уміння-навички", проте передбачає єдність цих компонентів, їх взаємопроникнення та доповнення іншими, не менш важливими [9, с. 230]. Теоретичні знання також цінні та потрібні, проте визначальними є шлях, як до них прийти, та напрям, де їх застосувати. Тому при реалізації компетентнісного підходу важливо одночасно не втратити академізму та зосередитися на практичній стороні його застосування.

Погоджуємося з Н. Бібік, що не можна в шкільній, і звісно, професійній освіті поступатися фундаментальністю. Проте знання повинні стати не самоціллю, а засобом розв'язання проблеми. Значення компетентностей якраз і полягає в тому, щоб застосувати набуті знання в дії.

Саме тому серед усіх методів за характером пізнавальної дії (за І. Лернером і М. Скаткіним) найбільш доцільними, з позиції компетентнісного підходу, вважаємо такі методи: *методи проблемного викладу, частково-пошуковий (евристичний) і дослідницький*.

За характером взаємодії суб'єктів навчання бажаними є *інтерактивні методи навчання* як такі, що реалізуються за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу між собою – між студентом/студентами і викладачем, студентів між собою. Ці методи, що ґрунтуються на особистісно орієнтованому підході, спрямовані на розвиток творчого потенціалу та комунікативних навичок, умінь критично мислити та швидко реагувати, активно застосовувати й апробувати набуті знання.

Результати наших досліджень показали, що в умовах компетентнісного підходу добре працюють такі інтерактивні методи, як метод проектів, кейс-метод, дослідницький метод, ігрові методики (ділові, імітаційні, пізнавально-інтелектуальні та інші), методи, що передбачають обмін думками (мозковий штурм, дискусії, дебати та інші).

Серед інших ефективних заходів, метою яких є самоосвіта студентів, набуття ними системи необхідних компетентностей та професійне самовизначення зазначимо такі: *організація позааудиторної роботи* студентів (індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, участь у проблемних групах і наукових гуртках, участь у студентських конференціях, олімпіадах та інші); *співпраця* з іншими закладами вищої та загальної середньої освіти, з профільними науковими установами та організаціями; *організація дозвілєвої діяльності* студентів (круглі столи, тематичні зустрічі з фахівцями, випускниками факультету, які реалізували себе в професії, проведення пізнавально-інтелектуальних та інших заходів), *волонтерська діяльність* та інше.

Одним із найбільш складних і важливих питань щодо впровадження компетентнісного підходу у вітчизняну систему освіти вважаємо розробку ефективних критеріїв для комплексної оцінки навчальних досягнень і зокрема конкретних компетентностей учнів і студентів. Зрозуміло, що це справа не одного місяця, і навіть року, проте вже сьогодні доводиться планомірно відмовлятися від статистичних підходів та статичних методів (наприклад тестів) оцінки навчальних досягнень учнів і студентів.

Наведемо кілька прикладів методів і форм оцінки знань, що, на наш погляд, узгоджуються з компетентнісним підходом в освіті: *відкриті запитання* (комплексні або структуровані з кількох взаємопов'язаних запитань різної тематики; запитання, що потребують залучення додаткової інформації), написання *есе*; завдання, що передбачають *творче доповнення відомого* (наприклад, спрогнозуйте подальшу еволюцію динозаврів, за умови їх виживання) або *біологічне обґрунтування фантастичного* (припустіть, які особливості анатомії, фізіології та поведінки мали б вогнедишні дракони, за умови їх реального існування); *використання знань у змінених умовах* (припустіть долю нашої планети за умови зникнення всіх комах (води, кисню та інше)); *ситуативні* практико- та професійно-орієнтовані завдання; запитання, що не передбачають однозначної відповіді; запитання, умова та/або форма відповідь на які, передбачають таблицю, діаграму, схему та інше.

Узагальнені положення щодо особливостей реалізації компетентнісного підходу та порівняння його з традиційним показано в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння компетентнісного та традиційного підходів до навчання

№ з/п	Показники для порівняння	Традиційний підхід	Компетентнісний підхід
1.	Мета навчання	Формування теоретичних і фактичних знань, умінь і навичок	Набуття особистісно-, життєво- та професійно необхідних знань, практичних навичок, способів мислення, особистісних якостей і цінностей (компетентностей)
2.	Принцип формування змісту навчання	Зміст навчання формується "від мети"	Зміст навчання формується "від результату"
3.	Зміст навчання	Поступове засвоєння учнями знань (із різних предметних галузей), умінь і навичок із подальшим їх відтворенням. Засвоєння "чужого" досвіду	Одночасне взаємопов'язане набуття знань і навичок; проектування життєвих і професійних ситуацій під час навчання; набуття власного досвіду, творчого застосування опанованих знань і навичок; формування внутрішніх мотивів та особистого ставлення до змісту освіти
4.	Характер навчального процесу	Репродуктивний	Продуктивний
5.	Домінуючі компоненти процесу	Аудиторні заняття, контрольні заходи	Паритет аудиторних і позааудиторних занять, практика та самостійна робота
6.	Характер взаємовідносин викладача та студента	Суб'єкт – об'єктні	Суб'єкт – суб'єктні
7.	Провідна роль викладача	Керівна, контролювальна	Організаційна, консультативна
8.	Враховання індивідуальних особливостей студентів	Практично не враховуються	Як правило, враховуються інтереси, бажання та схильності
9.	Характер контрольних процесів	Статистичні методи оцінки навчальних досягнень. Оцінка відповідає рівням навчання	Комплексна оцінка навчальних досягнень. Оцінка відповідає критеріям кожної набутої компетентності
10.	Формула результату навчання	"Знаю, що" (знання-вміння навички)	"Знаю, як" (компетентності)

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У ході наукового дослідження обґрунтовано перспективи та доцільність нагального впровадження компетентнісного підходу в процес професійної підготовки вітчизняних спеціалістів, зокрема майбутніх учителів біології, з метою подолання розбіжності між освітою, вимогами роботодавців і реаліями сучасного життя. Порівняно компетентнісний і традиційний підходи до навчання, що дозволило з'ясувати особливості використання компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів біології.

Розкрито шляхи, особливості змісту, методів і форм навчання, що сприяють набуттю майбутніми учителями біології предметних і соціальних компетентностей.

Подальше дослідження буде спрямоване на перевірку ефективності запропонованих шляхів реалізації компетентнісного підходу під час набуття дослідницької компетентності майбутніми вчителями біології.

Використані джерела

1. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> (дата звертання: 25.02.2018).
4. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України / головн. ред. В. Г. Кремень. Київ, 2008. 1040 с.
5. Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звертання: 26.02.2018).
6. Кристопчук Т. Є. Компетентнісний підхід: європейський вимір. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 33–42.
7. Національний освітній глосарій: вища освіта / В. М. Захарченко та ін. ; за ред. В. Г. Кременя. Київ, 2014. 100 с.
8. Семенова О. О. Співвідношення кваліфікаційного і компетентнісного підходів у вищій професійній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2015. № 6. С. 305–312.
9. Ширмова Т. Є. Порівняльна характеристика компетентнісного та традиційного підходів у навчанні. *Міжнародний збірник наукових праць Univerzitna Kniznica Prešovський університет (Словаччина)*. 2016. С. 228–233. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8> (дата звертання: 28.02.2018).

Ptashenchuk O.

COMPETENCE APPROACH TO PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY

The purpose of this article is to justify the expediency and benefits of a competence approach (as compared with traditional) to the training of future biology teachers.

It is emphasized on the urgency of introducing a competence approach to the training of future teachers, in particular of biology. After all, in 2017-2018 in Ukrainian institutions of general education has begun the implementation of a competence approach to the educational process, while approaches to the training of future teachers who will work at the "new" school still remain "old" (traditional).

The article substantiates the feasibility and perspectives of introducing a competent approach to the process of professional training of future biology teachers in order to overcome differences between education, employers' requirements and the realities of modern life. The factors that hinder the implementation of this approach in the conditions of the national education system are determined.

Competence and traditional approaches to the organization and implementation of educational process in higher education institutions are compared. The peculiarities of using the competence approach to the training of future biology teachers are highlighted. The ways, features of the content, methods and forms of teaching, which facilitate the acquisition of future teachers of the biology of subject and social competencies are described. As methods that suit best to a competent approach, the method of problem presentation, part-search (heuristic) and research methods are determined. The expediency of interactive methods has been noted separately. The importance of independent work and general self-education of students are emphasized, possible ways of its organization during classroom and non-classroom forms of activity are outlined. Some examples of methods and forms of knowledge assessment are presented, what in our opinion are consistent with the competence approach and can be used during the training of future biology teachers.

Generalized provisions on the specifics of the implementation of the competence approach and its comparison with the traditional one were presented in the form of a table.

Further research will be aimed at checking the effectiveness of the proposed ways of implementing a competence approach when gaining research competence by future biology teachers.

Key words: *competence approach, traditional approach, competence, future teachers of biology, professional training, pedagogical higher education institutions.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.2018 р.